

Examen HAVO
2013

tijdvak 1
dinsdag 21 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 31 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 75 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

De Republiek in een tijd van vorsten

Toen Karel V in 1543 heer over alle Nederlanden werd, waren Vlaanderen en Brabant voor de uitvoering van zijn centralisatiebeleid de belangrijkste gewesten.

2p 1 Leg uit waarom dit zo was.

Hieronder staan twee oorzaken van de economische bloei van de Noordelijke Nederlanden:

- 1 de ontwikkeling van de moedernegotie en
- 2 de ontwikkeling van de commerciële landbouw.

2p 2 Geef aan:

- wat het verband is tussen de moedernegotie en de commerciële landbouw en
- waardoor de moedernegotie bijdroeg aan de economische bloei van de Noordelijke Nederlanden.

Gebruik bron 1.

Wanneer het Plakkaat van Verlatinghe wordt uitgevaardigd, beroepen voorstanders ervan zich onder andere op het Groot Privilege.

3p 3 Leg uit welke redenering zij daarbij volgen.

In een geschiedenisboek over Den Bosch staan vijf gebeurtenissen:

- 1 1566: Calvinisten waagden zich in Den Bosch, drongen de Sint-Janskathedraal binnen, zongen er psalmen. Twee van hen tilden een groot kruisbeeld van de muur, waar de menigte op inhakte.
- 2 1567: Calvinisten vluchtten de stad uit.
- 3 1576: Veel calvinisten keerden weer terug naar Den Bosch.
- 4 1579: Op de Markt voor het stadhuis brak een gevecht uit tussen een katholiek schuttersgilde en een schermersgilde van calvinisten. Katholieken riepen de strijdkreet: "Opse Parijs! Opse Parijs!" (= op de manier van Parijs); 's avonds telde men veertig doden. Enkele dagen later waren de calvinisten weggetrokken.
- 5 1629: Nadat de katholieken vijftig jaar de baas waren gebleven, kwam de stad Den Bosch voor lange tijd in handen van de calvinisten. Katholieke priesters, monniken en andere religieuzen verlieten de stad.

Deze gebeurtenissen kunnen in verband gebracht worden met andere gebeurtenissen, onder andere:

- a de Bloedbruiloft
- b de Beeldenstorm
- c de inname van Den Bosch door Frederik Hendrik
- d de Pacificatie van Gent
- e de komst van Alva

3p 4 Combineer de gebeurtenissen uit Den Bosch (1 tot en met 5) met de gebeurtenissen a tot en met e. Noteer alleen de cijfers en letters.

Gebruik bron 2 en 3.

Uit beide brieffragmenten is de strategie van Filips (en Alva) bij het onderdrukken van de Opstand af te leiden.

- 3p **5** Licht dit toe door:
- aan te geven welke strategie dat is en
 - uit te leggen dat deze strategie op korte termijn succesvol, maar op langere termijn niet succesvol was.

Gebruik bron 2 en 3.

Volgens veel historici zijn deze brieffragmenten betrouwbare bronnen voor een onderzoek naar de strategie van Filips II in 1572.

- 2p **6** Geef twee argumenten voor de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bronnen.

Omstreeks 1621 werd het bloedbad in Zutphen opnieuw onder de aandacht van de bevolking van de Republiek gebracht door een serie prenten met gedichten.

- 2p **7** Leg uit waarom dit toen gebeurde.

Gebruik bron 4.

Tussen deze twee coupletten van het Wilhelmus lijkt een tegenstrijdigheid te bestaan.

- 3p **8** Noem die tegenstrijdigheid en leg uit waarom dit in het begin van de Opstand niet als tegenstrijdigheid wordt ervaren.

Als geboortjaar van de Republiek kun je zowel 1588 als 1648 aanwijzen.

- 2p **9** Geef voor elk van deze geboortejaren een argument.

In 1600 werd Maurits door de Staten-Generaal naar Vlaanderen gestuurd om Duinkerken (waar veel kapers hun thuishaven hadden) te veroveren. Maurits wilde zelf liever Antwerpen aanvallen. De veldtocht eindigde met de Slag bij Nieuwpoort, een overwinning voor Maurits, maar zonder blijvend resultaat.

Voor veel historici vormde deze gang van zaken een illustratie van de grote invloed van Amsterdam op de besluitvorming in de Republiek.

- 2p **10** Leg uit welke redenering zij hierbij volgden.

Na de Vrede van Münster werd de gedachte "Frankrijk wel als vriend, niet als buur" bepalend voor de buitenlandse politiek van de Republiek.

- 4p **11** Licht deze gedachte toe door:
- aan te geven wat het beleid was van de Republiek ten opzichte van Frankrijk vóór de Vrede van Münster en
 - aan te geven wat het beleid was van de Republiek ten opzichte van Frankrijk na de Vrede van Münster en
 - uit te leggen waarom deze beleidsverandering nodig was geworden.

Gebruik bron 5.

In deze prent komt een mening naar voren over het Stadhoudersloze tijdperk.

- 4p 12 Leg uit, met drie verwijzingen naar de prent, wat die mening is.

Gebruik bron 6.

Stel: je doet onderzoek naar de *Glorious Revolution* en je vraagt je af of Willem III veel aanhang had onder de Engelse bevolking. Je vindt deze bron, maar je aarzelt over de bruikbaarheid ervan voor je onderzoek.

- 2p 13 Leg uit waardoor je twijfelt aan de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron.

In 1664 wordt met Franse staatssteun een Franse Oost-Indische en een West-Indische Compagnie opgericht.

- 2p 14 Leg uit dat:
- de oprichting van deze compagnieën in economisch opzicht gezien kan worden als een aanval op de Republiek maar
 - de Republiek op grond van het *Mare Liberum* de oprichting van deze compagnieën niet kon afwijzen.

Een uitspraak:

Het jaar 1702 betekende voor de Staatsgezinden een overwinning in de binnenlands-politieke strijd in de Republiek.

- 2p 15 Leg deze uitspraak uit.

De Verenigde Staten en hun federale overheid, 1865-1965

Na 1865 kwam het industrialisatieproces in de Verenigde Staten in een versnelling.

- 2p 16 Noem hiervoor twee oorzaken.

Gebruik bron 7.

Deze prent gaat over de discussie die in 1868 wordt gevoerd over het voortbestaan van het *Freedmen's Bureau*.

- 3p 17 Geef een toelichting bij deze prent door:
- (zonder bron) een reden te noemen waarom de Democraten juist in 1868 vonden dat het Freedmen's Bureau moest worden afgeschaft en
 - (met een verwijzing naar de prent) uit te leggen welke mening Alfred Waud hier geeft over de afschaffing van het *Freedmen's Bureau*.

Na 1880 vindt er een koerswijziging plaats in de Amerikaanse buitenlandse politiek. Deze leidt tot een discussie over de Amerikaanse vloot.

- 2p 18 Noem die koerswijziging in de Amerikaanse buitenlandse politiek en leg een verband tussen die koerswijziging en de discussie over de vloot.

Gebruik bron 8.

In 1899 wordt een Amerikaans leger naar de Filippijnen gestuurd. Er begint een langdurige oorlog, die in de Verenigde Staten zowel vóór- als tegenstanders heeft.

- 2p 19 Leg met een verwijzing naar de bron uit, welke mening de tekenaar hier geeft over de Amerikaanse interventie op de Filippijnen.

Gebruik bron 9.

Een bewering:

Het boek van Jacob Riis kan worden gezien als een reactie op de industrialisatie van de Verenigde Staten.

- 2p 20 Leg deze bewering uit.

Gebruik bron 9.

De foto van Jacob Riis is geschikt voor een campagne van de *Progressive Movement*.

- 2p 21 Leg met de foto uit, welke politieke boodschap de *Progressive Movement* hiermee kan overbrengen.

Gebruik bron 10.

Stel: je schrijft een werkstuk over de economische geschiedenis van de Verenigde Staten tussen de twee wereldoorlogen. Je vindt deze advertentie en je wil die als illustratie gebruiken. Je hebt de keuze uit verschillende paragrafen:

1 De jaren twintig van de twintigste eeuw

2 De jaren dertig van de twintigste eeuw

- 2p 22 Leg uit bij welke paragraaf deze advertentie het beste past.

Gebruik bron 10.

Een bewering:

Deze advertentie past beter bij de visie van de Republikeinen op de economische problemen dan bij die van de Democraten.

- 2p 23 Ondersteun deze bewering.

Gebruik bron 11.

Stel: een historicus doet onderzoek naar de opvattingen van de NAACP over de sociale onrust na de Eerste Wereldoorlog in de Verenigde Staten. Hij vindt het verslag van Graham en wil het gebruiken voor zijn onderzoek, maar hij twijfelt aan de betrouwbaarheid van dit verslag.

- 3p 24 Licht dit toe door:
- de opvatting van Graham over de oorzaak van de onrust te noemen en
 - twee redenen te geven waarom de historicus kan twijfelen aan de betrouwbaarheid van deze bron voor zijn onderzoek.

Gebruik bron 12.

De bron bevat uitspraken (a tot en met e) van Amerikaanse presidenten in de jaren 1917-1962.

Hieronder staan vijf jaartallen:

- 1917
- 1919
- 1941
- 1945
- 1962

3p **25** Geef per jaartal aan welke uitspraak erbij hoort door achter elk jaartal de letter van de bijpassende uitspraak te noteren.

Er bestaat verschil van mening over de vraag of de *Lend Lease Act* **wel** of **geen** breuk vormde in het Amerikaanse buitenlandse beleid.

4p **26** Licht dit toe door aan te geven:

- wat de kern is van het Amerikaanse buitenlandse beleid in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw en
- wat de *Lend Lease Act* inhield en
- waarom de *Lend Lease Act* gezien kan worden als een breuk in het Amerikaanse buitenlandse beleid en
- waarom de *Lend Lease Act* gezien kan worden als een voortzetting van het Amerikaanse buitenlandse beleid.

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog werden negen miljoen Amerikaanse soldaten gedemobiliseerd. De vrees bestond dat dit zou leiden tot grote werkloosheid, maar die bleef uit.

2p **27** Geef twee verklaringen voor het uitblijven van die grote werkloosheid.

Tussen de Amerikaanse containment-politiek en het instellen van de Marshallhulp bestaat een verband.

2p **28** Leg uit welk verband dat is.

De volgende gebeurtenissen die te maken hebben met de ontwikkeling van burgerrechten staan in willekeurige volgorde:

- 1 De NAACP wint de zaak *Brown vs. Board of Education of Topeka*.
- 2 W.E.B. DuBois richt de NAACP op.
- 3 President Johnson tekent de *Civil Rights Act*.
- 4 In Zuidelijke staten worden de eerste *Jim Crow*-wetten aangenomen.
- 5 Martin Luther King spreekt tijdens de Mars naar Washington.
- 6 Het Hooggerechtshof doet de uitspraak dat gescheiden voorzieningen voor witten en zwarten niet in strijd zijn met de grondwet.

2p **29** Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 13.

Een bewering:

Dit lied past zowel door de **inhoud** als door de **vorm van het protest** bij de Burgerrechtenbeweging van Martin Luther King.

2p **30** Toon dit voor beide onderdelen van de bewering aan.

De uitvoering van *The Great Society*, het binnenlandse sociale beleid van president Johnson, werd belemmerd door het verloop van de oorlog in Vietnam.

2p **31** Leg dit uit.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.